

საბანკო სისტემაში უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის პრევენციისა და აღკვეთის მიმართულებები

Prevention and Prevention of Illegal Income Legalization in the Banking System

ლიკა ტაბატაძე - საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტის,
ბიზნესის მართვის ფაკულტეტის მაგისტრი, lika.tabatadze1@gmail.com

Lika Tabatadze - National University of Georgia,
Master of Business Management. lika.tabatadze1@gmail.com

რეზიუმე. ფულის გათეთრება არის პროცესი, რომლის დროსაც ხდება კრიმინალური საქმიანობიდან მიღებული უკანონო შემოსავლი-სათვის კანონიერი სახის მიცემა, მისი რეალური წარმოშობის, მესაკუთრის ან მფლობელის ან/ და ქონებრივი უფლებების დამალვა ან შენიღბვა ან/და ასეთი ქმედების ჩადენის მცდელობა.

საბანკო სისტემაში არალეგალური შემოსავლების და ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლის სრულყოფის მექანიზმების შემუშავება მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ საბანკო სისტემის ჯანსაღი ფუნქციონირებისთვის, არამედ ქვეყნის სტაბილური ბიზნეს გარემოს ჩამოყალიბებისა და ქვეყნის ჩრდილოვანი ეკონომიკის უარყოფითი ეფექტის შემცირების ხელშეწყობის უზრუნველსაყოფად.

საკვანძო სიტყვები: არალეგალური შემოსავალი, ფულის გათეთრება, ფინანსური რისკები, ტერორიზმის დაფინანსება, კლიენტის იდენტიფიკაცია.

Abstract. The underlying principle of combating illicit income is the willingness of states to create a combined state-of-the-art system of precedents to facilitate information access to the public sector and to businesses. Georgia is following the recommendations of international organizations and has begun the process of ensuring free information exchange. To comply with regulatory requirements to combat the legalization of illicit income, reporting entities need to have additional systems in place to ensure the adequacy and speed of report production and delivery.

Keywords: illegal income, money laundering, financial risks, terrorist financing, client identification.

შესავალი. ეს პროცესი დღითიდღე საერთაშორისო ხდება და ამისათვის განსაკუთრებით ხელსაყრელია ისეთი მზარდი ეკონომიკის მქონე ქვეყნები, რომლებიც ტრანსფორმაციის პროცესში არიან და სადაც უცხოური ინვესტიციებისათვის მიმზიდველი გარემოა. მსგავს ქვეყნებს განეკუთვნება საქართველოც. ამ მოცემულობიდან გამომდინარე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბანკში ფულის გათეთრების, ტერორიზმის დაფინანსების და

ბანკისთვის საზიანო, კანონით დასჯადი სხვა ქმედებების გამოვლენისა და აღკვეთის ძლიერი სისტემების არსებობა.

ძირითადი ნაწილი. ფულის გათეთრების ზრდადი ტენდენცია მნიშვნელოვნად განვითარდა ბოლო წლების განმავლობაში. მსგავსი ტემპით განვითარებამ გამოიწვია საზოგადოების შემფოთება ორგანიზებულ დანაშაულთან დაკავშირებით. სხვადასხვა ქვეყნების მთავრობები ცდილობენ კონტროლი გაუწიონ ნაღდი ფულის გადაადგილების პროცესს და გამოავლინონ მოქმედებათა უჩვეულო ნიმუშები. ფინანსური სექტორის გამოყენების გზით ხელისუფლებები ცდილობენ ადგილობრივი ან გლობალური მასშტაბით გამოავლინონ ორგანიზებული დანაშაულის ნიშნები და ცდილობენ შექმნან საერთო სისტემა, სადაც აკუმულირდება კონკრეტული ქეისები და სქემები, რათა გაიოლდეს დანაშაულის გამოვლენა, მისი მოქმედების სხვადასხვა დონეზე.

ნაღდი სახით თანხების მიმოქცევა ეკონომიკაში იმდენად უკონტროლო ხასიათისაა, რომ ქვეყნებისთვის პრობლემასთან ბრძოლის საშუალებად იქცა საბანკო სისტემაში ამ თანხების ბრუნვის გადატანა. ამ გზით ცდილობენ გააიოლონ დანაშაულებრივი სქემების გაანალიზების და გამოვლენის პროცესი. ერთ-ერთი ძირითადი ელემენტი, რომელიც მკაცრად კონტროლდება არის შეუსაბამო სახსრების გადაადგილება საბანკო სისტემაში, მათი წარმოშობის წყაროს შენიღბვის მიზნით, რათა მოხდეს ამ თანხების თავისუფლად გამოყენება.

თავდაპირველად კანონმდებლობის უმეტესობა მიმართული იყო ნარკოტრაფიკის წინააღმდეგ ბრძოლასთან, რადგან ძირითადად არაღელვარული შემოსავალი აკუმულირდებოდა ამ ბიზნესში. შემდგომი განვითარების ეტაპზე მიღებული შემოსავალი მიმართულ იქნა იარაღით ვაჭრობის და ტერორიზმის დაფინანსების ხელშესაწყობად, რამაც განაპირობა ახალი, სიტუაციაზე მორგებული საკანონმდებლო ბაზის ჩამოყალიბება.

ადრე თუ მხოლოდ ნარკობიზნესი და იარაღით ვაჭრობა ითვლებოდა არაღელვარულ საქმიანობად, დღეს ნებისმიერი საგადასახადო გადაცდომა, რომელსაც ბიზნესი ხარჯის შესამცირებლად იყენებს, განიხილება ფინანსურ დანაშაულად და ფულის გათეთრებად. კლიენტზე ორიენტირებული ბანკების სტრატეგიული პრინციპია - „**იცნობდე შენს კლიენტს**“, რაც ბანკის ბიზნეს საქმიანობის განუყოფელი ნაწილია და კლიენტების მხრიდან ბანკისადმი ნდობის ხარისხის გაზრდას ემსახურება.

„იცნობდე შენს კლიენტს“ პროცედურებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ბანკის უსაფრთხოებისა და საიმედოობის უზრუნველყოფასთან მიმართებაში და დაკავშირებულია არა მხოლოდ უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის აღკვეთასთან: KYC პროცედურები შეადგენს რისკის მართვის აუცილებელ ნაწილს; ამცირებს ბანკის მიერ ფინანსური დანაშაულის მექანიზმად ან მსხვერპლად ქცევის და შესაბამისად ბანკის რეპუტაციისთვის ზიანის მიყენების რისკებს; KYC პროცედურები ხელს უწყობს ბანკის რეპუტაციისა და ერთიანობის დაცვას.

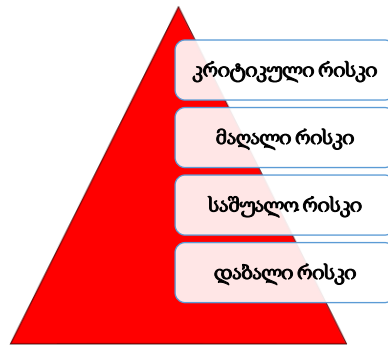
KYC პროცედურები მოიცავს შემდეგ ძირითად ელემენტებს: კლიენტების მიღების პროცედურა; კლიენტის იდენტიფიკაცია და ვერიფიკაცია; რისკის მართვა; ინფორმაციის/დოკუმენტაციის შენახვა. ბანკის კლიენტების იდენტიფიკაციისა და შემოწმების პროგრამა უნდა შეესაბამებოდეს საქართველოს კანონს „უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის აღკვეთის ხელშეწყობის შესახებ“, საქართველოს ფინანსური მონიტორინგის სამსახურის უფროსის ბრძანებას №4 „კომერციული ბანკების მიერ ინფორმაციის მიღების, სისტემატიზაციის, დამუშავების და საქართველოს ფინანსური მონიტორინგის სამსახურისთვის გადაცემის წესის შესახებ“ და საქართველოს სხვა ნორმატიულ აქტებს.

ბანკმა არა მხოლოდ უნდა შეამოწმოს მისი კლიენტების ვინაობა, არამედ მონიტორინგიც უნდა გაუწიოს ანგარიშებზე არსებულ ბრუნვას, რათა განსაზღვროს ის ტრანზაქციები, რომლებიც არ შეესაბამება აღნიშნული კლიენტისათვის მოსალოდნელ ან მისთვის ჩვეულ ტრანზაქციებს ან ანგარიშის ტიპს.

ბანკები იყენებენ რისკზე დამყარებულ მიდგომას, რაც გულისხმობს სისტემურ მიდგომას რისკების შეფასებისადმი და მოიცავს პოლისების, პროცედურებისა და სხვადასხვა სახის კონტროლის არსებობას რისკების დროული გამოვლენისა და შეფასების, რისკების შემცირების და რისკების მონიტორინგის მიზნით. რისკის დონის მიხედვით კლიენტთა იდენტიფიცირება შეიძლება მოხდეს მარტივი, სტანდარტული და გაძლიერებული მეთოდების გამოყენებით.

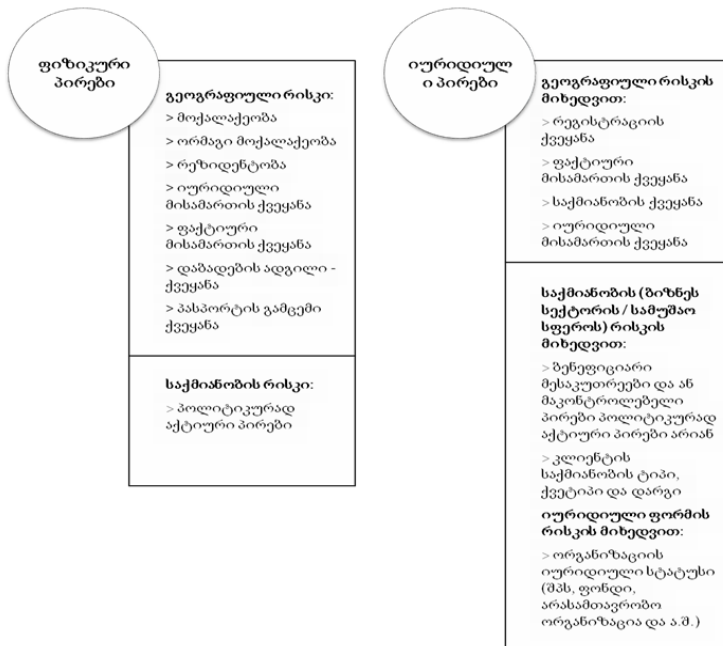
თითოეული კლიენტის (ან კლიენტების ჯგუფის) შეფასებისას ბანკი იყენებს რისკზე დამყარებულ მიდგომას (Risk Based Approach) და ახდენს მათ სხვადასხვა რისკის კატეგორიებში კლასიფიცირებას. ეს მიდგომა ბანკს საშუალებას აძლევს გამოიყენოს პროპორციული ზომები და რესურსები

უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციისა და ტერორიზმის დაფინანსების რისკების მართვისა და მონიტორინგის დროს. ბანკი კლიენტის რისკის ინდივიდუალური შეფასებისას ითვალისწინებს მის ვინაობას, რეპუტაციას, წარმომავლობის ქვეყანას, ქვეყანას, რომელთანაც კლიენტი დაკავშირებულია ბიზნეს ინტერესებით, ფინანსური სახსრების წარმომავლობას, კლიენტის საქმიანობის ბუნებას, მის მიერ განხორციელებული ტრანზაქციების ტიპს, სირთულეს და მოცულობას.

სქემა 1. კლიენტის კლასიფიკაცია რისკის კატეგორიების მიხედვით¹¹

კლიენტის რისკის კლასის განსაზღვრა ხდება საქმიანი ურთიერთობების დამყარების მომენტში. კლიენტის საწყისი რისკ კატეგორია განისაზღვრება

ნახაზი 2. საქმიანი ურთიერთობის დამყარებისას კლიენტების კლასიფიკაცია რისკების მიხედვით¹²

ავტომატურად კლიენტთან საქმიანი ურთიერთობის დამყარებისას. საწყისი რისკის კლასის გადახედვა ხდება მთელი საქმიანი ურთიერთობის პერიოდში როგორც რეგულარულად, ასევე სპონტანურად და იცვლება რისკთან დაკავშირებული ნებისმიერი ფაქტორის ცვლილების შესაბამისად.

კლიენტები კლასიფიკაცია წარმოებს ქვემოთ ჩამოთვლილი რისკის კატეგორიებიდან ერთ-ერთში:

საქმიანი ურთიერთობის დამყარებისას კლიენტების კლასიფიკაცია რისკების მიხედვით ხორციელდება შემდეგი კრიტერიუმების მიხედვით საწყისი რისკის კლასის გადახედვა, გარდა ზემოთაღნიშნულისა, დამატებით ხდება ისეთი კრიტერიუმების მიხედვით, რომელიც საჭიროებს ინდივიდუალურ მიდგომას, გაანალიზებას ან დაკავშირეთ ჩამოთვლილი რისკ ბუღია ისეთ რისკ ფაქტორებთან, როგორიცაა (იხ. ნახ. 2).

დასკვნა. დასკვნის სახით შესაძლებელია აღვნიშნოთ, რომ მრავალი საერთაშორისო ორგანიზაცია (The Financial Action Task Force - FATF, MONEYVAL, The Egmont Group, The Wolfsberg Group და სხვა), რომელიც იბრძვის არალეგალური შემოსავლების და ტერორიზმის დაფინანსების წინააღმდეგ, შეიმუშავენ რეკომენდაციებს წვერი და არაწვერი ქვეყნებისთვის. რეკომენდაციების დიდი ნაწილი უშუალოდ ეხება საბანკო სექტორის რეგულირებას უკანონო შემოსავლებთან და ტერორიზმის დაფინანსებასთან ბრძოლის კუთხით, რადგან, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, საბანკო სისტემა ეკონომიკის ფუნქციონირებას უზრუნველყოფს ფულადი მასების ბრუნვით და არამხოლოდ. ქვეყნების პოლიტიკა უკანონო შემოსავლების და ტერორიზმის დაფინანსების წინააღმდეგ ბრძოლაში თითქმის ერთგვაროვანია. სახელმწიფო საკანონმდებლო აქტები და ფინანსური საზე-დამხედველო პოლიტიკა ძირითადად მსგავსი მიმართულებით ვითარდება.

კლიენტების და ტრანზაქციების შემოწმების პროცესში ბანკები იყენებენ რისკზე დამყარებულ მიდგომას, რაც გულისხმობს სისტემურ მიდგომას რისკების შეფასებისადმი და მოიცავს პოლისების, პროცედურე-

¹² IBRD /The World Bank, Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism, Washington, 2009.

ბისა და სხვადასხვა სახის კონტროლის არსებობას რისკების დროული გამოვლენისა და შეფასების, რისკების შემცირების და რისკების მონიტორინგის მიზნით. რისკის დონის მიხედვით კლიენტთა იდენტიფიცირება შეიძლება მოხდეს მარტივი, სტანდარტული და გაძლიერებული მეთოდების გამოყენებით.

მსოფლიო ეკონომიკის მასშტაბურობიდან გამომდინარე, დღევანდელ დღეს მეტად რთულია ეკონომიკის სათანადო კონტროლი, ლეგალური და არალეგალური საქმიანობის და შემოსავლების მკაფიო გამოიჯვნა. ქვეყნების სპეციფიკიდან გამომდინარე, ტერორიზმის და ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლის პრობლემებიც ასევე საკმაოდ აქტუალურია, რაც განაპირობებს შესაბამისი მაკონტროლებელი, საზედამხედველო და მარეგულირებელი ინსტიტუტების შექმნას და გამართულ ფუნქციონირებას. თითოეული ქვეყანა ამ მიმართულებით საკმაოდ მკაცრი სტანდარტებით და პროცედურებით ხელმძღვანელობს, რათა თავიდან იქნას აცილებული ჩრდილოვანი ეკონომიკის უარყოფითი გავლენა ქვეყნის ეკონომიკის სტაბილურობაზე და შემდგომ განვითარებაზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ასანიძე ს., უკანონო შემოსავლის ლეგალიზაციის კრიმინოლოგიური დახასიათება, დისერტაცია. თბილისი, 2012.
2. მიქელაძე ა. ფულის გათეთრების საერთაშორისო პრობლემა და საქართველოს გამოწვევები, დისერტაცია. თბილისი, 2018.
3. წერეთელი კ., ხუბულური თ., შალამბერიძე ა. ფულის გათეთრების პრევენციული ზომების თაობაზე. სახელმძღვანელო ადვოკატებისთვის. თბილისი, 2015.
4. IBRD /The World Bank, Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism, Washington, 2009.
5. Varun Chandna, The Curious Case of Black Money and White Money: Exposing the Dirty Game of Money Laundering! 2017.